

KAMUSAL MAL VE HİZMET OLARAK EĞİTİM HİZMETİ VE HARCAMALARI: TÜRKİYE VE DİĞER OECD ÜLKELERİ KARŞILAŞTIRMASI

Özgür Mustafa ÖMÜR¹
Filiz GİRAY²

ÖZET

Günümüz küresel dünyasında eğitim beşeri sermayenin temelidir. Ekonomik kalkınma ve büyüme için beşeri sermaye fiziki sermaye kadar önemlidir. Eğitim bireyin ve toplumun gelişiminde gerekli olduğu için ekonomik kalkınma ve büyümeye katkı sağlar. Bu özelliklerinden dolayı, eğitim hem kamu hem de özel sektör tarafından sunulması gereken bir yarı kamusal hizmettir. Eğitimin toplum ve bireyler üzerindeki olumlu etkileri, çoğu ülkenin dikkatini eğitim harcamalarına yöneltmiştir. Bu çalışmada Türkiye'deki eğitim harcamaları analiz edilecek ve daha sonra Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkeleri ile Türkiye'deki eğitim harcamaları karşılaştırılacaktır. Bu analizde Türkiye'deki eğitim harcamalarının son 10 yılda düzenli bir şekilde artmasına rağmen, eğitim hizmetlerinin nitelik ve nicelik açısından değerlendirilmesine olanak sağlayan toplam eğitim harcamaları, eğitim kurumlarına yapılan harcamaların gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) içindeki oranı, eğitim kurumlarına yapılan harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranı ve yıllık öğrenci başı yapılan eğitim harcamaları gibi göstergeler açısından OECD ülkeleri ile kıyaslandığında son derece düşük olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Eğitim Harcamaları, Beşeri Sermaye, Yarı Kamusal Mal Olarak Eğitim

EDUCATION AND RELATED EXPENDITURES AS FORMS OF PUBLIC GOODS AND SERVICES: A COMPARISON OF TURKEY WITH OECD COUNTRIES

ABSTRACT

In the current global world, education is the basis of human capital. Human capital is as important as physical capital for economic development and growth. As education is essential for individual and societal development, it also contributes to economic development and growth. These properties render education a semi-public service that should be offered by both public and private sectors. Due to positive effects of education on individuals and the society, many countries have directed their attention to education spending.

¹ Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi Alucra Turan Bulutçu MYO Maliye Programı,
zgr_mstf@hotmail.com

² Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü,
giray@uludag.edu.tr

This study investigates the education spending in Turkey and then make comparisons with Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) countries. The analysis shows that, despite the steady increase in expenditure on education during the last decade, total expenditure on education is extremely low compared to other OECD countries in terms of indicators like spending on educational institutions as a percentage of gross domestic product (GDP), spending on educational institutions as a percentage of total public expenditure, and the amount of annual educational spending per student, all of which provide solid criteria for a qualitative and quantitative evaluation of educational services.

Key Words: Education, Education Expenditures, Human Capital, Education as Semi-Public Goods

1.Giriş

Ekonomik büyüme ve kalkınma hemen her ülkenin maliye politikasının temel amaçlarından bir tanesidir. Ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleşebilmesi için fiziki yatırımların yanı sıra beşeri sermayeye de ihtiyaç duyulmaktadır. Teknolojik devrim, bilgi ekonomisinin artan önemi beşeri sermayenin önemini artırmıştır. Hızla değişen ve küreselleşen dünya ekonomisinin en önemli üretim faktörlerinden biri olan beşeri sermayenin geliştirilmesi ise eğitime bağlıdır.

Ekonomik kalkınma ve eğitim arasındaki ilişki her zaman ekonomi analizlerinin temel taşlarından birisi olmuştur. Ekonominin önemli simgelerinden olan 18. yy.'da Adam Smith ve 19. yy.'da Alfred Marshall eğitim ile bireylere yatırım yapılarak bölgesel servetin olumlu etkileneceğini açıklamıştır. Daha sonrasında 20. yy. boyunca, modern ekonomistler ekonomik kalkınma ile eğitim arasındaki ilişkinin değerlendirilmesini ampirik çalışmalarla geliştirmeye çalışmıştır. Nitekim birçok ekonomist eğitime yapılan yatırımların bireylere geri dönüşü üzerine yaptıkları çalışmalar ile isimlerini duyurmuştur (Fadel ve Miller, 2015: 7). Eğitim ile ekonomik kalkınma ve büyüme arasında en az üç temel ilişki vardır. Bunlardan ilki yukarıda da belirttiğimiz gibi, eğitim sayesinde beşeri sermayenin geliştirilmesidir. Bunun sonucu olarak işgücü verimliliği artar ve daha yüksek seviyede üretimin gerçekleştiği bir büyüme modeline geçilir. İkinci olarak, eğitim ekonomilerin yeniliklere açık olma potansiyelini arttırabilir. Yeni teknolojiler, ürünler ve üretim süreci hakkındaki yeni bilgiler ancak eğitimle kazanılabilir. Üçüncüsü ise, ekonomik büyümenin artmasını sağlayan yeni teknolojiler, ürünler

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

ve üretim süreçleri için gerekli olan yeni bilginin başka bölgelere ve kişilere ulaştırılması eğitim ile sağlanabilir (Hanushek and Wößmann, 2010: 245).

Bilginin temel güç olarak kabul edildiği günümüz ekonomik anlayışında eğitimin önemi geçmiş yıllara oranla daha da artmıştır. Bilgi üretiminin verimli bir şekilde yapılması için de, eğitim alanında önemli miktarda yatırım yapılması gerekmektedir (Karaarslan, 2005: 37). Eğitime yapılan yatırımlar ekonomik gelişme ve verimlilik artışı için temel faktördür. Özellikle modern büyüme teorilerinde, eğitimin büyüme için temel anahtar olduğu öne sürülmektedir (European Economy, 2010: 15-16). Bu nedenle ülkelerin eğitime ayırdıkları kaynakların ekonomi açısından önemi son derece büyüktür. Bu çalışmanın amacı, kamusal mal ve hizmet olarak eğitim hizmetlerinin geliştirilmesinde önemli bir işleve sahip olan eğitim harcamalarının durumunu, Türkiye açısından OECD ülkeleriyle karşılaştırarak incelemektir. Çalışmada öncelikle kamusal hizmet olarak eğitim hizmetinin ekonomik kalkınma ve büyüme açısından önemi hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra ülkemizde 2000 ile 2016 yılları arasında eğitim kurumlarına yapılan harcamalar incelenecektir. Çalışmamızın son bölümünde ise Türkiye’de eğitime ayrılan kaynakların yeterliliğini analiz edebilmek için OECD’ye üye ülkelerle Türkiye’nin bir karşılaştırması yapılacaktır.

2.Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim

Kamusal mal kavramı, ilk kez Kıta Avrupası iktisat ve maliyecileri tarafından incelenmesine rağmen kamusal mallar konusunu bugünkü anlamında ilk ele alan Amerikalı iktisatçı Paul A. Samuelson olmuştur. Samuelson özel mallar ile kamusal mallar arasındaki farkı “*bölünebilirlik*” yönünden incelemiştir. Samuelson özel mallara örnek olarak ekmeği ele almış ve bu malın faydasının bireyler arasında bölünebileceğini ifade etmiştir. Kamusal mallara ise milli savunma hizmetini örnek göstermiş, bu tür malların bireyler arasında bölünemeyeceğini ve bireylerin bu tür mallardan ortak olarak yararlanacağını ifade etmiştir (Aktan, 2006: 18). Daha sonra kamusal mal kavramı başka özellikleri de içerecek şekilde Musgrave başta olmak üzere diğer maliyeciler tarafından geliştirilmiştir.

Kamusal mal ve hizmetleri kendi içinde üç gruba ayırabiliriz. Bunlar; tam kamusal mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler

ve erdemli mal ve hizmetler şeklindedir. Eğitim, bu gruplandırma içinde yarı kamusal mal ve hizmetler arasında yer alır.

Yarı kamusal mal ve hizmetler; faydanın bölünebildiği, tüketimden mahrum bırakılabilme ile fiyatlanıp pazarlanabilme imkânı olan ve önemli pozitif dışsallıklara sahip olan mal ve hizmetlerdir. Eğitim hizmeti bölünebilir ve bu hizmetin tüketiminde bireyler arasında rekabet söz konusu olabilir. Bu sebeplerden dolayı ilave bir bireyi eğitmenin maliyeti sıfırdan fazladır. Eğitim hizmetinden yararlanan bireylere bir bedel ödettirmek de mümkün olabilir. Bu yönüyle eğitim hizmeti, özel mal özelliklerini de taşımaktadır.

Kamusal mal olarak eğitim, hem özel mal hem de kamusal mal özelliği taşıdığı için yarı kamusal mal ve hizmetler grubunda yer alır. Bu tür mal ve hizmetler kısmen fiyatlandırılabilir, kısmen pazarlanabilir, hem kişisel fayda hem de toplumsal fayda sağlayabilir bu özellikleri neticesinde kamusal ve özel mal özelliklerini birlikte taşıyabilir (Işık, 2014: 63).

Eğitim ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmişlik düzeylerini belirleyen en önemli faktörlerden bir tanesidir. Bu hizmet, bireylere sağladığı kişisel fayda yanında, toplumsal açıdan yaratmış olduğu dışsal fayda nedeniyle de ülkelerin ekonomik kalkınmalarında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenlerle gerek ilköğretim bazında verilen zorunlu eğitim hizmetleri gerekse lise ve yükseköğretimde devlet üniversiteleri tarafından sunulan eğitim hizmetleri, devletin kamu harcamaları yapmasını zorunlu kılan nedenler arasında yer almaktadır (Öztürk, 2015: 108-109). Dışsal fayda olarak adlandırılan bu olumlu etkiye sahip olan hizmetin, yeterli ölçüde yerine getirilmemesi durumunda bireye olan zararın yanında, topluma olan zararın da dikkate alınması gerekir. Bu yüzden bu tür mal ve hizmetlerin devlet ve özel sektör tarafından birlikte üretilmesi ve sunulması zorunludur (Nadaroğlu, 2000: 3). Eğitim hizmetlerinin sağladığı önemli dışsal fayda nedeniyle, sağlık hizmetinde de olduğu gibi, hizmetin toplumdan gelecek bütün talepleri tüm ülkede karşılayacak düzeyde kamu kesimince üretilmesi zorunludur. Çünkü bir ülkede eğitim düzeyinin yükselmesi, iktisadi kalkınma ve büyümeyi artırarak milli gelirinde aynı yönde gelişimini sağlayacaktır. Ancak özel sektörün de başta yükseköğretim olmak üzere ilk ve orta öğretimde de eğitim hizmeti

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

arz etmesi, eğitim hizmetinin niteliğinin yükseltilmesi açısından fayda sağlayacaktır (Karaarslan, 2005: 41-42). Ayrıca toplumun tamamına hitap eden bu hizmeti özel sektörün de üretmesi, kamudaki iş yoğunluğunu hafifletecek ve hizmetin hem kamuda hem de özel sektörde daha verimli yerine getirilmesi sağlanmış olacaktır. Bununla beraber hizmetin özel sektör tarafından üretilmesiyle, gelir seviyesi yüksek olan kişilere bu hizmetten daha özel yararlanabilme imkânı da sağlanmıştır.

Dolayısıyla bu hizmetin üretilmesinin ve sunulmasının tamamen serbest piyasa şartlarında gerçekleşmesi beklenemez (Erdem vd. 2015: 24). Bu tür hizmetlerin üretimi sadece özel kesime bırakılırsa, bedel ödeyemeyenler bu hizmetin faydasından mahrum bırakılmış olacaktır. Bunun sonucunda ülkede eğitim seviyesi düşmeye başlar. Oysa eğitilmiş insan gücü, bir ülkenin sahip olduğu beşeri sermayenin büyüklüğünü ifade eder. Örneğin, iyi eğitilmiş bir insan, sahip olduğu bilgi ve beceri sayesinde kendisine önemli ölçüde bir kişisel fayda sağlarken, toplumun tamamına da dolaylı yünden bir sosyal fayda sağlayacaktır. Şöyle ki, bir mühendisin geliştirdiği teknolojik yenilik sayesinde kazandığı gelir, onun kişisel faydasını teşkil ederken, bu yeni teknolojinin ülke ekonomisine sağladığı fayda ise, geliştirilen bu teknolojinin dış sosyal faydasını ifade eder (Pehlivan, 2015: 42-43).

Eğitim hizmeti hem özel hem de kamusal mal özelliği taşısa da OECD ülkelerinde eğitim kurumlarına genel olarak kamu kaynaklarından yatırım yapılmaktadır. Özel kaynaklar daha çok yükseköğretim kurumlarına yatırım yapmaktadır. 2012 yılı değerlendirildiğinde OECD ortalamasında temel eğitimden yükseköğretime yapılan yatırımların %83 kamu kaynaklarından, %17'si özel kaynaklardan karşılanır. İlk, orta ve lise eğitiminde kamu kaynaklarının payı %90,6, özel kaynakların payı %9,4 seviyesindedir. Yükseköğretimde ise kamu kaynaklarının payı %69,7, özel kaynakların payı %30,3 seviyesindedir. Türkiye'de ise toplam eğitim harcamalarında benzer bir tablo vardır. Toplam eğitim harcamalarının %83,8'i kamu kaynaklarından karşılanırken, %16,2'si özel kaynaklardan karşılanmaktadır. İlk, orta ve lise eğitiminde kamu kaynaklarının payı %85,5 ve özel kaynakların payı %14,6 seviyesindeyken, yükseköğretimde ise kamu kaynaklarının payı

%80,4 ve özel kaynakların payı %19,6 seviyesindedir (OECD, 2015: 248).

3.Eğitimin Ekonomik Kalkınma ve Büyüme Etkisi

Ekonomik kalkınma ve büyüme birbirleriyle yakından ilişkili kavramlardır. Fakat bu kavramlar birbirine yakın olsa da ve bazen de birbirleri yerine kullanılsa da aralarında temel farklılıklar mevcuttur. Ekonomik büyüme, hem toplam hem de kişi başına düşen gelir ve üretim miktarındaki artışı ifade etmek için kullanılır. Ekonomik kalkınma ise üretim miktarındaki artışla beraber, ekonomideki olumlu yapısal gelişmeyi ifade eder. Kalkınmanın sağlanabilmesi için yatırım artışı, teknolojik gelişme, verim artışı, reel gelir artışı, eğitim seviyesinin yükselmesi ve sosyo ekonomik yapının değişmesi gerekmektedir (Ulusoy, 2013: 286).

Keynes, kamu harcamalarının artması sonucu ekonomik büyümenin gerçekleştiğini savunmaktadır. Keynes'e göre, kamu harcamalarının artırılması yoluyla toplam talep canlandırılabilir ve toplam talebin canlandırılması da ekonomik büyümenin gerçekleşmesini sağlayabilir (Gül ve Yavuz, 2011: 75). Kamu harcamaları cari, yatırım ve transfer harcamalarından oluşur. Eğitim harcamaları, yatırım harcamaları içerisinde yer alır.

Eğitimi kişilerin becerilerini geliştiren, sosyalleşmelerini sağlayan ve teknolojiye ayak uydurabilmelerine imkân veren bir süreç olarak tanımladığımızda, eğitimin kalkınma ve büyüme ile olan ilişkisi çok daha net biçimde anlaşılmaktadır. Kalkınmanın sağlanması için gerekli insan gücünü yetiştirmek, geliştirmek ve kişileri üretici hale getirmek hedef olarak alındığında, bu hedefe ulaşmak için kullanılacak temel araç eğitim olacaktır (Taş ve Yenilmez, 2008: 181).

Ekonomik kalkınma ve büyümenin sadece fiziki üretim araçlarına yapılacak yatırımlarla sağlanması mümkün değildir. İnsan unsuruna da yatırım yapılarak sosyal ve yapısal değişimlere ayak uydurularak üretim seviyesi daha da yükseltilmeye çalışılır. Beşeri sermayeye yapılacak yatırımların, optimal kaynak kullanımını gerçekleştirerek ekonomik istikrara olumlu katkılar sağlaması gibi ekonomi açısından olumlu yönleri vardır (Şener, 1987: 5). Teknolojinin hızla geliştiği ve uluslararası rekabetin gün geçtikçe arttığı küresel dünyada gelişmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının ancak beşeri sermayeye yapılacak

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

yatırımlarla kapatılabileceği açıktır. Bu çabalar içerisinde hiç kuşkusuz eğitim harcamalarının miktarı ve adaletli bir şekilde dağılımı önem taşımaktadır (Arabacı, 2011: 110).

Nitekim ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile eğitim harcamaları arasında bir korelasyon bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde eğitime ayrılan kaynaklar GSMH'nın % 5-6'sını oluşturuyor iken, gelişmiş ülkelere göre okuma yazma bilmeyenlerin oranının oldukça yüksek olduğu az gelişmiş ülkelerde GSMH'nın yaklaşık % 3'ü eğitime ayrılmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde eğitime ayrılan bu paylar, hızla artan nüfus karşısında yetersiz kalmaktadır (Öztürk, 2012:532). Dolayısıyla eğitim seviyesinin yüksek olduğu toplumlarda ekonomik gelişmişlik de yüksektir (Al-Yousif, 2008: 70).

Kalkınma ve büyümenin gerçekleşmesinde yüksek nitelikli insan sermayesinin önemi büyüktür. Birey ya da toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, bunların toplumsal ilişkilere yansımaları ve eğitim düzeyi gibi kavramların tümünü ifade etmek için kullanılan insan sermayesi kavramı, hızla değişen ve küreselleşen dünyanın en önemli üretim faktörü haline gelmiştir. İnsan sermayesini arttırmak, emek gücünün kalitesini yükseltmek ve yeni iş alanlarına istihdam sağlamak ancak nitelikli bir eğitimle gerçekleşebilir (Arabacı, 2011: 101). Hanushek and Wößmann (2010), eğitim ve ekonomik gelişme ile ilgili yapmış oldukları çalışmada, ekonomik gelişmenin çalışanların becerilerinden önemli oranda etkilendiğini ve çalışanların yeteneklerini geliştirmenin en iyi yolunun da onları eğitmek olduğunu savunmuştur. Ekonomik gelişme için gerekli olan yeni teknolojiler, ürünler ve üretim süreçleri için gerekli olan bilginin ancak eğitimle edinilebileceğini ve başka nesillere aktarılabilceğini vurgulanmıştır.

İnsanların bilimin sağladığı avantajlardan yararlanmak ve ona katkı sağlamak için eğitime ihtiyacı vardır. Ayrıca yapılan bilimsel çalışmalara göre, kişilerin elde ettikleri kazançların, onların eğitim seviyesine bağlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Fakat çok sınırlı bir eğitim düzeyine sahip olan insanlar genellikle eğitimin topluma sağladığı avantajları görmekte zorlanırlar (Stevens ve Weale, 2003: 1). Eğitim hizmeti toplumu oluşturan bireylere sağladığı kişisel faydanın yanı sıra topluma sağladığı dışsal fayda sayesinde ülkelerin ekonomik kalkınmalarında önemli rol oynamaktadır. Nitekim iyi eğitilmiş insan gücüne sahip ülkeler diğer

ülkelere göre ekonomik kalkınmada daha iyi yerlerdedir. Almanya ve Japonya bunun en temel örneklerini oluşturur (Öztürk, 2005: 41). Eğitim hizmeti, bir taraftan kalkınma ve büyüme sürecinde ülkelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücü sağlama fonksiyonunu yerine getirirken; diğer taraftan bilgi üretme ve yayma fonksiyonu ile ülkelerin modern üretim teknolojilerini takip etme, geliştirme ve üretim sürecine aktarmasına katkı sağlamaktadır. Bir ülkede eğitim seviyesi yükseldikçe işgücünün verimliliği artar ve bu durum ülkelerin rekabet gücünü olumlu etkileyip, dışa açılmalarını kolaylaştırır ve milli gelirlerini hızla artırır. Buna örnek olarak geçmişte yaşanan ABD'deki hızlı büyüme oranının önemli bir bölümünün eğitime yapılan yatırımlardan kaynaklandığı görüşü klasik iktisatçılarca desteklenmiştir (Taş ve Yenilmez, 2008: 160). Ülkeler arasındaki eğitim düzeyindeki farklılıklar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik performans farklılığının temel nedenleri arasında yer almaktadır (Çalışkan vd, 2013: 30).

Eğitim hizmeti aynı zamanda sosyal eşitsizliği azaltmak adına fırsat eşitliği yaratarak adil bir gelir dağılımına sebep olma işlevine sahiptir. Yapılan bilimsel araştırmalar sonucu, eğitim düzeyi ile siyasal ve toplumsal gelişme arasında doğrusal ilişkiler olduğu ortaya çıkmıştır. İnsan kaynağının gelişmesinin, sosyal iyileşmeye katkısı oldukça büyüktür. Eğitim düzeyi artan toplumlarda, vatandaşlar daha bilinçli olduklarından, yönetim ve idare daha demokratik bir nitelik kazanmakta, ekonomik ve siyasal istikrarı sağlamak daha kolay olmakta ve suç işleme oranları düşmektedir. Ayrıca eğitim seviyesi artan kişiler bilimsel araştırmalara daha meyillidir. Bu sayede bilginin yeni nesillere aktarılması da daha kolay gerçekleşir (Öztürk, 2005: 27-43).

Ülkeler ilgili bütçe ödeneklerini önemli bir kısmını eğitim, temel sağlık, sosyal güvenlik ve savunma gibi çeşitli sektörlerle tahsis ederler. Bu sektörlerle kaynak ayrılırken sadece ülkelerin önceliklerine bakılarak karar alınmaz. Aynı zamanda piyasanın bu hizmetleri (özellikle de yükseköğretim hizmetini) yeterli düzeyde sunabilmesine de bakılır. Eğitimin hem bireysel, hem sosyal hem de iktisadi boyutunun olması, bu tür hizmetin özel sektörle beraber kamu tarafından da üretilmesine ve kontrol edilmesine neden olmaktadır. Eğer kamu yararı piyasa yararından daha fazla ise piyasalar bu hizmetleri tek başına sunmak konusunda başarısız

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

olmuş olabilir. Bu yüzden kamu kaynakları eğitim kurumlarına da aktarılmalıdır (OECD, 2015: 252). Eğitimin ülke ekonomisi için çok önemli bir yeri olmasına rağmen, yatırım maliyetlerinin yüksek olması, eğitime yapılan yatırımların kısa sürede geri dönmemesi ve sonuçların önceden belli olmaması bu tür yatırımları özellikle özel sektörde kısıtlamaktadır (Ulusoy, 2013: 294).

4.İlgili Literatür

Ekonomik kalkınma ve büyüme üzerinde insan sermayesinin önemi ile ilgili hem teorik hem de ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde ilgili literatür hakkında yapılan çalışmalar yer almaktadır.

Lucas'ın (1988) ekonomik kalkınma ile ilgili modelinde, ekonomik kalkınmanın en temel belirleyicisi olarak beşeri sermaye birikimini göstermektedir. Bu teorilerde, farklı yetenek seviyesine sahip işçilerin etkileşimleri vurgulanmakta ve yetenekleri daha yüksek olan kişilerin birlikte çalışma sonucunda diğerlerinin de yeteneklerini geliştirmelerine sebep olduğu öne sürülmektedir. Böylece beşeri sermaye birikimi, toplam verimliliği ve üretkenliği artırmakta ve bunun bir sonucu olarak daha yüksek bir denge çıktısına doğru ekonomik büyümeyi yönlendirmektedir. Bauer ve Vorell (2010), Almanya için, bireylerin ücretleri üzerinde eğitimin dışsallık etkisini analiz ettikleri çalışmalarında, beşeri sermaye üzerinde küçük ama pozitif etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Asteriou ve Agiomirgianakis (2001), yapmış olduğu çalışmada Yunanistan'da 1960-1994 yılları arasında ekonomik kalkınma ve beşeri sermaye arasındaki ilişkiyi açıklamışlardır. Çalışmada örgün eğitimin insan yeteneğini geliştiren temel kurumlar olduğu ve eğitimin tüm kademeleri ile GSYH arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu açıklanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre ilgili yıllarda eğitimin tüm kademeleriyle (ilk, orta ve yükseköğretim) ekonomik kalkınma arasında uzun dönemde pozitif bir ilişkinin olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Kar ve Taban (2003), kamu harcama çeşitlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri üzerine yapmış oldukları çalışmada, 1971-2000 yılları arasında Türkiye'deki kamu harcamalarının dağılımının (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve altyapı harcamalarının) ekonomik büyümeye etkilerini araştırmışlardır. Bulunan sonuçlar, eğitim ve sosyal güvenlik harcamalarının ekonomik büyümeye

etkisinin pozitif olduğu, buna karşılık sağlık harcamalarının büyümeye etkisinin negatif ve altyapı harcamalarının ise herhangi etkisi olmadığı şeklindedir. Bu çalışmanın bir benzeri de Tan vd. (2010), Türkiye’de 1969-2003 yılları arasında kamu harcamaları; altyapı, eğitim ve sağlık harcamaları şeklinde kamu yatırımları olarak ele alınmıştır. Çalışmada altyapı harcamalarından GSYH ’ya doğru bir nedensellik ilişkisinin varlığı ortaya çıkmıştır. Eğitim harcamaları ile GSYH arasında ise çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin var olduğuna fakat sağlık harcamaları ile GSYH arasında ise nedensellik ilişkisinin olmadığına rastlanmamıştır.

Öztürk (2005), iktisadi kalkınma ile eğitim arasındaki ilişki üzerine yaptığı çalışmada, sosyo ekonomik kalkınmada en etkili aracın eğitim olduğunu belirtmektedir. İnsanın niteliklerini arttırmaya yönelik yatırımlar içerisinde en önemlisi olan eğitim, ekonomik kalkınma üzerinde olduğu kadar, teknolojik gelişme ve uluslararası rekabet edilebilirlik açısından da son derece önemlidir. Eğitime yapılan yatırımların uzun dönemdeki geri dönüş hızı, fiziksel sermayeye yapılan yatırımların geri dönüş hızından daha yüksek olduğu ifade edilmektedir.

Taş ve Yenilmez (2008), yapmış oldukları çalışmada; konuya gelir elde etme açısından yaklaşmıştır; kişinin eğitim seviyesinin artması, bir anlamda kişiye daha fazla gelir elde etme imkânı sağlamaktadır. Sonuç olarak eğitim, hem sosyal anlamda ilerleme sağlamak için ve hem de kişisel anlamda gelişmek için önemli bir araç olarak görülmektedir. Benzer bir çalışma Aghion vd. (2009) tarafından yapılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde ekonomik kalkınma üzerinde eğitimin etkisine yönelik yapmış oldukları çalışmada, eğitime yapılan yatırımların ekonomik kalkınmayı ve bireylerin gelirlerini arttırdığına yönelik sonuçlar bulunmuştur.

Afşar (2009) yaptığı araştırmada, 1963–2005 dönemlerinde Türkiye ekonomisinde büyüme ile eğitim yatırımlar arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğu ve nedenselliğin yönünde de eğitim yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ekonomik büyümeden eğitim yatırımlarına doğru bir nedensellik ilişkisi ise söz konusu değildir. Bir başka ifade ile Türkiye ekonomisinde eğitim yatırımları, ekonomik büyümeyi etkileyen önemli faktörler içinde yer almakta, fakat iktisadi büyümenin yüksek veya düşük oranda gerçekleşmesi ise, eğitim yatırımları üzerinde her

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

hangi bir etkiye sahip bulunmamaktadır. Bu durum, Türkiye ekonomisinde eğitime yapılan yatırımlarının beşeri sermayenin geliştirilmesi için önemli olduğu, bunun da ekonomik büyümenin sağlanması açısından gerekli olduğu şeklinde bir değerlendirmeyi getirmektedir. Akçacı (2013), eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1998-2012 yılları arasında incelemiş ve benzer sonuçlara ulaşmıştır.

Eriçok ve Yılcı (2013), Türkiye’de eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmeye yönelik yapmış oldukları çalışmada, sadece kısa dönemde eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışma sonucunda elde ettikleri veriler, eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde geçici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışkan vd. (2013), ilgili çalışmada eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1923-2011 yılları arasında Türkiye özelinde araştırmıştır. Çalışmada, eğitim değişkenleri olarak eğitim aşamalarındaki öğrenci sayıları ve yıllara göre GSYH verileri modele dâhil edilmiştir. Lise ve yükseköğretim kademelerindeki öğrenci sayıları ile GSYH arasında olumlu bir ilişkinin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Sonuç olarak, çalışmada elde edilen veriler eğitime, özellikle lise ve yükseköğretim kurumlarına daha fazla kaynak tahsis edilmesinin, Türkiye’nin ekonomik büyüme sürecine önemli katkılar sağlayacağını göstermektedir. Ayrıca, özellikle yükseköğretim kurumlarına daha fazla kaynak aktarılması, üniversitelerin bilgi üretme, paylaşma ve üretim sürecine aktarma imkânlarını artırarak ekonomik kalkınma üzerinde de olumlu etkilere neden olacaktır.

Grimaccia ve Lima (2013) 27 Avrupa Birliği ülkesini dikkate alarak yapmış oldukları çalışmada, 2000-2011 yılları arasında kamu eğitim harcamaları ile istihdam oranları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmada son 10 yıllık ortalamada eğitime daha fazla yatırım yapan ülkelerin, aynı zamanda istihdam oranlarının da daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre ülkelerin ekonomik zenginlikleri ne olursa olsun, eğitime yaptıkları yatırımlar, istihdam oranlarını pozitif olarak etkilemektedir.

Pamuk ve Bektaş’ın (2014), yapmış olduğu Türkiye’de eğitimin iktisadi büyüme üzerindeki rolü ile ilgili çalışma 1998-2013 dönemini kapsamaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar

değerlendirildiğinde; Türkiye ekonomisi için sürdürülebilir büyümenin sağlanması ve küresel rekabet gücünün artırılması amacıyla eğitime yapılan yatırımlar büyük önem arz etmektedir. Fakat GSYİH içinden eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği nedeniyle eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi düşük seviyelerde kalmaktadır. Özellikle son on yıllık dönemde ülke ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmeler ve yüksek büyüme oranları sonucunda artan GSYİH içerisinde eğitime ayrılan pay miktarı olarak artsa bile oransal olarak hala düşük düzeydedir.

Uçan ve Yeşilyurt (2016), Türkiye’de 2006-2015 yılları arasında Eğitim harcamalarının ekonomik büyümeye etkisi üzerine yapmış oldukları çalışmada, fiziksel sermayenin ekonomik büyüme için gerekli olmakla beraber tek başına yeterli olamayacağını ifade etmişlerdir. Fiziksel sermayenin yanında insan faktörüne yapılan yatırımların da çarpan etkisi yaratarak ekonomik büyümeye olumlu katkı yapacağı vurgulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Türkiye’de eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemde çift taraflı nedensellik olduğu ortaya çıkmıştır.

Mallick vd. (2016), Bangladeş, Çin, Hong Kong, Japonya, Hindistan, Nepal, Malezya, Pakistan, Sudi Arabistan, Filipinler, Singapur, Sri Lanka, Tayland ve Türkiye’yi kapsayan 14 büyük Asya ülkesinde 1973-2012 yılları arasında ekonomik büyüme ve eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonucunda seçilmiş tüm ülkelerde ekonomik büyüme ile eğitim harcamaları arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Yapılan çalışmaların genelinde ülkelerin tamamında ekonomik büyümeden eğitim harcamalarına doğru hem uzun hem de kısa dönemde tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Buna karşılık ilgili ülkelerde eğitim sektörüne yapılan yatırımlar uzun dönemde ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olduğu ileri sürülmektedir.

5. Türkiye ve Diğer OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları

Bu bölümde ekonomik kalkınma ve büyüme için gerekli olan eğitim kurumlarına yapılan yatırımlar ile ilgili, önce Türkiye’deki eğitim harcamalarının son yıllardaki genel durumu anlatıldıktan sonra, Türkiye ve diğer OECD üyesi ülkelerdeki eğitim harcamalarının karşılaştırılmalı analizi yapılacaktır.

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

5.1. Türkiye'nin Eğitim Harcamalarının Genel Durumu

Eğitim harcamaları, Türkiye ekonomisi için sağlıklı bir ekonomik büyümenin sağlanması konusunda önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle ülkemizde milli gelirden eğitim harcamalarına ayrılan payı incelemekte fayda vardır. Çünkü eğitim hizmetlerine milli gelir ve bütçeden ayrılan pay arttıkça sosyal refah düzeyi de yükselecektir (Ayrangöl ve Tekdere, 2014: 9). Ayrıca Türkiye'nin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasını sağlamak ve AB kriterlerine uygun duruma gelmesi için çeşitli ön koşulları yerine getirmesi gerekmektedir. Türkiye'nin bu koşullara uygun hale gelmesinde eğitimin önemli bir yeri bulunmaktadır. AB'ye tam üyelik yolunda insan gücünün eğitimi de önemli bir adım olacaktır. Bunu yerine getirmek için kamu harcamalarının içerisinde eğitime yeterli payın ayrılması gereklidir (Taş ve Yenilmez, 2008: 162). Eğitime yapılan (özellikle ilk ve ortaöğretime) kamu harcamalarının artması, eğitim hizmetinden daha geniş kitlelerin yararlanmasına sebep olur (Gupta vd, 2002: 732).

Bu kapsamda ilk önce Türkiye'de eğitime ayrılan kaynakların ve toplam eğitim harcamalarının yıllara göre miktarındaki değişimlere bakılacaktır. Daha sonra ise toplam eğitim harcamalarının (Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurumu ve üniversitelere ayrılan kaynakların) GSYH ve merkezi yönetim bütçesi içindeki payı incelenecektir. Son olarak ülkemizde eğitim üzerine yapılan harcamaların ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımı incelenecektir.

Tablo 1. Türkiye'de Eğitim Bütçesi (2000 - 2016)

Yıllar	MEB		YÖK ve Üniversiteler		Toplam Eğitim Bütçesi	
	TL	GSYH %	TL	GSYH %	TL	GSYH %
2000	3.350.330.000	2,10	1 046 544 700	0,63	4.396.874.700	2,64
2001	4.046.305.625	1,68	1 364 910 550	0,57	5.411.216.175	2,25
2002	7.460.991.000	2,13	2 495 967 700	0,71	9.956.958.700	2,84
2003	10.179.997.000	2,24	3.408.608.000	0,75	13.588.605.000	2,99
2004	12.366.236.276	2,21	3.894.070.670	0,70	16.260.306.946	2,91
2005	14.835.422.184	2,29	5.218.467.000	0,80	20.053.889.184	3,09
2006	16.568.145.500	2,18	5.846.822.761	0,77	22 414 968 261	2,96
2007	21.355.634.000	2,53	6.586.692.000	0,78	27 942 326 000	3,31
2008	22.915.565.000	2,41	7.318.284.650	0,77	30 233 849 650	3,18
2009	27.446.778.095	2,88	8.772.719.225	0,92	36 219 497 320	3,80
2010	28.237.412.000	2,57	9.355.457.600	0,85	37 592 869 600	3,42
2011	34.112.163.000	2,63	11.503.927.500	0,89	45 616 090 500	3,52
2012	39.169.379.190	2,76	12.743.603.000	0,90	51 912 982 190	3,66

2013	47.496.378.650	3,03	15.227.760.500	0,97	62 724 139 150	4,00
2014	55.704.817.610	3,19	16.939.010.000	0,97	72 643 827 610	4,16
2015	62.000.248.000	3,16	18.493.252.000	0,94	80 493 500 000	4,10
2016	76.354.306.000	3,46	23.590.696.000	1,07	99 945 002 000	4,53

Kaynak: <http://sgb.meb.gov.tr/> Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2015-16: 240-241

Tablo 1’de Türkiye’de 2000 ve 2016 yılları arasında eğitime ayrılan kaynaklar ve bu kaynakların GSYH içerisindeki oranları gösterilmektedir. Burada eğitim bütçesi Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK ve üniversiteler olarak belirlenmiştir. Araştırma yapılan yıllarda toplam eğitim harcamaları içerisinde en büyük pay Milli Eğitim Bakanlığına ayrılmaktadır. İkinci sırada ise YÖK ve üniversitelere ayrılan kaynaklar yer almaktadır. Tabloya göre, Türkiye’de eğitim harcamalarının genel olarak her yıl bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir.

Tablodan görüldüğü üzere MEB bütçesinin GSYH içindeki payı 2000 yılında % 2,10, 2006 yılında % 2,18 iken, 2016 yılında % 3,46’ya ulaşmıştır. YÖK ve Üniversite Bütçelerinin GSYH içindeki payı 2000 yılında % 0,63, 2006 yılında % 0,77 iken, 2016 yılında % 1,07 olarak gerçekleşmiştir. Toplam eğitim bütçesinin de GSYH içindeki payı; 2000 yılında % 2,64, 2006 yılında % 2,96’dır. Bu pay 2015 yılında % 4,10’e ve 2016 yılında % 4,53’e yükselmiştir.

Toplam eğitim bütçesi içerisinde en önemli pay (% 99 ile) Milli Eğitim Bakanlığı ile YÖK ve üniversitelere aktarılan kaynaklardan oluşmaktadır. YÖK ve üniversitelere ayrılan kaynak milli eğitim bakanlığına ayrılan kaynağın yanında oldukça düşük kalmaktadır. Toplam eğitim bütçesi son 10 yılda hem rakamsal olarak hem de GSYH’ ya oransal olarak bir artış göstermektedir. Bu oranlar başta ABD olmak üzere etkisi tüm dünyada hissedilen küresel krizin yaşandığı yıllar olan 2008 ve 2010 dışında sürekli artmaktadır.

Eğitim harcamalarındaki artışın yeterli düzeyde olup olmadığını daha iyi anlayabilmemiz için bu harcamaları merkezi yönetim bütçesi ile birlikte incelemek daha doğru olacaktır. Tablo 2’de, 2000 ve 2016 yılları arasında Türkiye’de eğitime ayrılan kaynakların merkezi yönetim bütçesi içerisindeki payları verilmiştir. Tablo 2’de de görüldüğü üzere ülkemizde merkezi yönetim bütçesi geçmişten günümüze doğru sürekli artış göstermektedir. Eğitime aktarılan toplam bütçe de aynı şekilde düzenli artmaktadır. Toplam eğitim bütçesinin merkezi yönetim bütçesi içindeki payı da benzer

**Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları:
Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması**

şekilde 2000'den 2016 yılına kadar olan 16 yıllık dönemde düzenli bir artış göstermektedir. Eğitim harcamalarının toplam bütçe içindeki payının yıllar itibariyle artış oranı, bu harcamaların GSYH içindeki payının artış oranından daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Türkiye'de Eğitim Bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı (2000 - 2016)

Yıllar	Merkezi Yönetim Bütçesi	Toplam Eğitim Bütçesi	Top. Eğitim Bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçe Oranı %
2000	46.827.436.000	4.396.874.700	9,39
2001	48.519.490.000	5.411.216.175	11,15
2002	98.131.000.000	9.956.958.700	10,15
2003	147.230.170.000	13.588.605.000	9,23
2004	150.658.129.000	16.260.306.946	10,79
2005	156.088.874.910	20.053.889.184	12,85
2006	174.958.100.699	22 414 968 261	12,81
2007	204.988.545.572	27 942 326 000	13,63
2008	222.553.216.800	30 233 849 650	13,58
2009	262.217.866.000	36 219 497 320	13,81
2010	286.981.303.810	37 592 869 600	13,10
2011	312.572.607.330	45 616 090 500	14,59
2012	350.898.317.817	51 912 982 190	14,79
2013	404.045.669.000	62 724 139 150	15,52
2014	434.995.765.000	72 643 827 610	16,70
2015	472.943.000.000	80 493 500 000	17,02
2016	570.507.000.000	99 945 002 000	17,52

Kaynak: <http://sgb.meb.gov.tr/> Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2015-16: 240-241

Türkiye'de eğitim harcamalarının finansman kaynağına bakacak olursak, 2014 yılında yapılan eğitim harcamalarının % 77,7'si devlet tarafından finanse edilmiştir. Eğitim harcamaları içerisinde kişilerin yaptığı harcamaların payı ise % 19,8'dir. Kişilerin yaptığı eğitim harcamalarının büyük çoğunluğu (% 47,9'u) yükseköğretim kurumlarına yapılmıştır. Devlet tarafından yapılan eğitim harcamalarının ise % 32,9'u yükseköğretim kurumlarına aktarılmaktadır. Türkiye'de öğrenci başına yapılan yıllık eğitim harcaması 2014 yılında 5 bin 403 TL (2 bin 471 \$) olarak

gerçekleşmiştir. Eğitim düzeylerine göre değerlendirildiğinde, 2014 yılında öğrenci başına yapılan harcamanın en yüksek olduğu eğitim düzeyi 13 bin 245,6 TL ile yükseköğretim olmuştur (TÜİK, 2015: 1).

Genel olarak eğitim harcamalarını inceledikten sonra, bu harcamaların kendi içerisinde ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımını incelemekte yarar vardır. Aşağıdaki tabloda 2015-2016 yıllarında MEB ve YÖK bütçelerinin ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 3. 2015-2016 Yıllarında MEB, YÖK, Üniversiteler ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri Bütçelerinin Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı

Ödenek Türü	MEB Bütçesi		YÖK, Üniversiteler, Yüksek Teknoloji Enstitüleri Bütçesi	
	2015	2016	2015	2016
Personel Giderleri	42.234.718.000	52.735.625.000	10.011.864.000	13.763.125.000
Sos. Güv. Kur. Dev. Pir. Giderleri	6.603.091.000	8.109.878.000	1.716.406.000	2.078.490.000
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	5.828.441.000	7.036.578.000	2.533.192.000	2.963.069.000
Cari Transferler	1.803.918.000	2.049.064.000	378.790.000	524.126.000
Sermaye Giderleri	5.494.000.000	6.284.628.000	3.853.000.000	4.261.886.000
Sermaye Transferleri	36.080.000	138.533.000	-	-
Toplam	62.000.248.000	76.354.306.000	18.493.252.000	23.590.696.000

Kaynak: <http://sgb.meb.gov.tr/> Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2015-16: 239-241

Tablo 3'den anlaşıldığı üzere hem Milli Eğitim Bakanlığına hem de YÖK, üniversiteler ve ileri teknoloji enstitülerine yapılan eğitim harcamalarının büyük bir bölümü personel giderlerine aktarılmaktadır. Tabloya göre, 2016 yılında MEB'e yapılan harcamaların %69'ü personel giderlerine, %11'i sosyal güvenlik kurumlarına devletin ödediği prim giderleri, %9,5'i mal ve hizmet

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

alım giderlerine, %9'u sermaye giderlerine, geri kalan kısım da cari ve sermaye transferlerine aktarılmaktadır. YÖK, üniversiteler ve İleri teknoloji enstitülerine yapılan eğitim harcamalarının ise, %58'i personel giderlerine, %18'i sermaye giderlerine, %9'u sosyal güvenlik kurumlarına devletin ödediği prim giderleri, %12,5'i mal ve hizmet alım giderlerine, %2,5'i de cari transferlere aktarılmaktadır.

5.2.Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları Karşılaştırması

Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD ülkeleri hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerden oluşmaktadır. Türkiye'deki eğitim harcamaları konusunda izlenen politika ve uygulamaları değerlendirmek için eğitime ilişkin; eğitim kurumlarına yapılan harcamaların GSHY' ya oranı, eğitim harcamalarının kamu harcamalarına oranı, öğrenci başına toplam eğitim harcamaları ve ülkelerin eğitim seviyelerine göre istihdam oranları gibi göstergeler baz alınarak Türkiye ve diğer OECD ülkelerin karşılaştırmasını yapmak yararlı olacaktır.

5.2.1.Toplam Eğitim Harcamalarındaki Değişim

OECD ülkelerinde eğitim kurumlarının harcama miktarları çeşitli etkenlere göre değişmektedir. Bu etkenler içerisinde; ülkedeki okul çağındaki nüfusun sayısı, okula kayıt oranları, öğretmen maaşlarının seviyesi ve eğitim veren kuruluşların durumu yer almaktadır. Bunlara ek olarak ülkelerin GSYH durumu da eğitim harcamalarını belirleyen etkenler içerisinde yer almaktadır (OECD, 2015: 226).

OECD'ye üye ülkelerde 2012 yılında eğitim kurumlarına (temel eğitimden yükseköğretim veren kurumlara) yapılan eğitim harcamalarının GSYH' ya oranı ortalama %5,2'dir (OECD, 2015: 226). Tablo 4'de OECD'ye üye ülkelerde 2000 ve 2012 yılları arasında eğitim düzeylerine (ilk, orta, lise ve yükseköğretim) göre yapılan eğitim harcamalarının ülkelerin GSYH' ya oranı verilmektedir.

Tablo 4'de de anlaşıldığı üzere OECD ortalamasında eğitim kurumlarına yapılan harcamaların GSYH' ya oranı 2000 yılında % 4,8 iken bu oran artarak 2012 yılında % 5,2'ye ulaşmaktadır. OECD ortalamasının üzerindeki (% 6'nın üzerinde kalan) ülkeler arasında; Norveç, ABD, Yeni Zelanda, Kore, İzlanda, Danimarka ve Kanada yer almaktadır. Bu ülkeler içerisinde Norveç her yıl istikrarlı bir şekilde ortalamasını % 6'nın üzerinde tutabilmiştir. Toplam eğitim

harcamalarının GSHY içinde payı % 5'den düşük olup OECD ortalaması altında kalan ülkeler ise Türkiye, İspanya, Slovakya, Japonya, İtalya, Macaristan, Yunanistan, Almanya ve Çek Cumhuriyetinden oluşmaktadır. Bu ülkeler içerisinde ortalaması en düşük ülke Türkiye'dir. Türkiye'de toplam eğitim harcamalarının GSYH' ya oranı 2000 yılında % 2,5'iken bu oran daha sonra düzenli olarak artmış 2005 yılında % 2,8, 2010 yılında % 3,5, 2012 yılında ise % 3,8'e yükselmesine karşın bu oranlar OECD ortalamasının çok altında kalmıştır.

Tablo 4. OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların GSHY' ya Oranı (%)

Ülkeler	İlk, Orta ve Lise Eğitimi				Yükseköğretim				Eğitimin Tüm Seviyeleri			
	2000	2005	2010	2012	2000	2005	2010	2012	2000	2005	2010	2012
Avustralya	3,6	3,7	4,3	4,0	1,4	1,5	1,6	1,6	5,1	5,2	5,9	5,6
Avusturya	-	-	-	3,1	-	-	-	1,7	-	-	-	4,9
Belçika	-	4,1	4,3	4,3	-	1,2	1,4	1,4	-	5,3	5,7	5,7
Kanada	3,3	3,5	3,9	3,6	2,3	2,5	2,7	2,5	5,5	6,0	6,6	6,0
Şili	4,2	3,2	3,4	3,6	2,0	1,7	2,4	2,5	6,2	4,9	5,7	6,1
Çek Cumhuriyeti	2,6	2,8	2,7	2,8	0,8	1,0	1,2	1,4	3,3	3,7	3,9	4,2
Danimarka	4,0	4,4	4,7	4,7	1,5	1,7	1,8	-	5,5	6,0	6,5	-
Estonya	-	3,4	3,8	3,2	-	1,1	1,6	1,6	-	4,6	5,4	4,9
Finlandiya	3,5	3,7	4,0	3,9	1,6	1,7	1,8	1,8	5,1	5,4	5,8	5,8
Fransa	4,2	3,9	4,0	3,8	1,3	1,3	1,5	1,4	5,5	5,2	5,4	5,3
Almanya	-	-	3,3	3,1	-	-	1,2	1,2	-	-	4,5	4,4
Yunanistan	2,6	2,7	-	-	0,7	1,5	-	-	3,3	4,2	-	-
Macaristan	2,7	3,2	2,8	2,6	0,8	0,9	0,8	1,2	3,6	4,1	3,6	3,9
İzlanda	4,6	5,2	4,7	4,7	1,0	1,2	1,2	1,2	5,7	6,4	5,8	5,8
İrlanda	2,9	3,3	4,5	4,4	1,4	1,1	1,5	1,3	4,3	4,4	6,0	5,6
İsrail	4,2	3,8	4,0	4,4	1,7	1,8	1,6	1,6	5,9	5,6	5,5	6,0
İtalya	3,1	3,1	3,1	3,0	0,8	0,8	1,0	0,9	3,9	4,0	4,1	3,9
Japonya	3,0	2,9	3,0	2,9	1,4	1,4	1,5	1,5	4,4	4,3	4,5	4,5
Kore	3,3	3,8	3,9	3,7	2,1	2,1	2,4	2,3	5,4	6,0	6,3	6,0
Lüksemburg	-	-	3,5	3,3	-	-	-	0,4	-	-	-	3,7
Meksika	3,4	3,9	3,9	3,9	0,9	1,2	1,4	1,3	4,4	5,0	5,3	5,2
Hollanda	3,2	3,6	3,8	3,8	1,3	1,5	1,6	1,7	4,5	5,1	5,4	5,5
Y. Zelanda	-	-	-	5,0	-	-	-	1,9	-	-	-	6,9
Norveç	5,0	5,1	5,1	4,6	1,6	1,7	1,6	1,6	6,7	6,8	6,7	6,2
Polonya	3,9	3,7	3,6	3,4	1,1	1,6	1,5	1,3	4,9	5,3	5,1	4,8
Portekiz	3,7	3,6	3,7	4,5	0,9	1,3	1,4	1,3	4,7	4,8	5,1	5,8
Slovakya	2,6	2,8	3,0	2,7	0,8	0,9	0,9	1,0	3,4	3,7	3,9	3,7
Slovenya	-	4,1	3,8	3,7	-	1,3	1,2	1,2	-	5,3	5,1	4,9
İspanya	3,1	2,8	3,2	3,1	1,1	1,1	1,3	1,2	4,2	3,9	4,5	4,3
İsveç	4,0	4,0	3,8	3,7	1,5	1,5	1,7	1,7	5,5	5,5	5,4	5,4
İsviçre	3,7	4,0	3,8	3,5	1,1	1,3	1,2	1,3	4,8	5,3	5,0	4,8

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

Türkiye	1,8	2,0	2,5	2,6	0,7	0,8	0,9	1,2	2,5	2,8	3,5	3,8
Birleşik Kr.	-	4,2	4,3	4,5	-	-	-	1,8	-	-	-	6,3
ABD	3,6	3,6	3,8	3,6	2,1	2,3	2,6	2,8	5,6	6,0	6,5	6,4
OECD Ort.	3,5	3,6	3,8	3,7	1,3	1,4	1,5	1,5	4,8	5,0	5,3	5,2
AB 21 - Ort.	3,3	3,5	3,7	3,6	1,1	1,3	1,4	1,4	4,4	4,7	5,0	4,9

Kaynak: OECD (2015), Education at a Glance 2015: OECD Indicators, s. 234

İlgili yıllarda eğitim harcamaları içerisinde ilk, ortaokul ve lise eğitimi için ülkelerin GSYH'dan ayırdıkları payın OECD ortalaması, 2000 yılında % 3,5 iken sonraki yıllarda da bu oran dengeli bir seyir izlemiş ve 2012 yılında % 3,7 seviyesinde olmuştur. OECD ülkeleri arasında GSYH'dan ilk, orta ve lise eğitimine en yüksek pay ayıran ülkeler arasında % 5'e yakın oranlarla İzlanda ve Norveç yer almaktadır. Buna karşın en düşük paya sahip olan ülkeler ise Türkiye, Slovakya, Yunanistan ve Çek Cumhuriyeti'dir. Türkiye'de GSYH' den ilk, orta ve lise eğitimine ayrılan pay OECD'ye üye ülkelerle karşılaştırıldığında son derece düşüktür. 2000 yılında Türkiye'de GSYH'dan ayrılan pay % 1,8 iken bu oran daha sonraki yıllarda artmış 2012 yılında % 2,6'ya yükselmiştir. Bu yükselişe rağmen Türkiye ilk, orta ve lise eğitimine ayrılan kaynak bakımından da OECD sıralamasında 2000 ve 2012 yılları arasında son sırada yer almaktadır.

Tablo 4'de de gördüğü üzere tüm OECD ülkelerinde eğitime ayrılan bütçenin çoğunluğu ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim veren kurumlara aktarılmaktadır. İkinci sırada ise, yükseköğretim kurumları yer almaktadır. Tüm OECD ülkelerinde eğitim harcamalarının yaklaşık 3'de 2'lik kısmı ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim veren eğitim kuruluşlarına yapılmaktadır. Geri kalan kısmın büyük bir çoğunluğu da yükseköğretim kurumlarına yapılmaktadır. Sadece % 0,1'lik bir kısım ise özel eğitim kurumlarına aktarılmaktadır (OECD 2015: 229). OECD ortalamasında GSYH' den yükseköğretim kuruluşlarına aktarılan kaynak 2000 ve 2012 yılları arasında % 1,3 ile 1,5 arasında değişmektedir. Türkiye de ise bu oran 2000 yılında % 0,7'den 2012 yılında % 1,2'ye yükselmiştir. Türkiye bu oranlar ile de OECD ortalaması altında kalmıştır.

Eğitime ayrılan kaynakları GSYH içinde inceledikten sonra bir de toplam kamu harcamaları içinde incelemekte yarar vardır. Tablo 5'de OECD'ye üye ülkelerde eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki oranı yer almaktadır.

Eğitim harcamalarının toplam kamu harcamalarına oranı 2000 ve 2012 yılları arasında OECD ortalaması olarak % 11,3 ile 12 arasında değişmektedir. OECD'ye üye ülkeler arasında toplam kamu harcamalarından eğitime en yüksek oranda pay ayıran ülke % 17 - 20 ile Meksika'dır. Bu ülkeyi % 15'e yakın ortalamalar ile Şili, İsviçre ve Norveç takip etmektedir. Toplam kamu harcamalarından eğitime en düşük oranda pay ayıran ülkeler arasında ise ortalama % 8'lik oran ile Çek Cumhuriyeti, Macaristan, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Türkiye yer almaktadır. Türkiye'de toplam kamu harcamalarından eğitime aktarılan pay % 8,1 ile % 9 arasında değişmektedir.

Tablo 5. OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (%)

ÜLKELER	2000	2005	2008	2010	2011	2012
Avustralya	14.0	14.4	13.2	14.9	14.2	13.5
Avusturya	-	-	-	-	-	9.6
Belçika	-	10.4	11.3	11.0	10.8	11.0
Kanada	11.8	11.7	11.7	11.7	11.9	12.0
Şili	13.8	14.5	15.0	15.4	16.9	16.4
Çek Cumh.	8.0	8.3	8.3	8.3	8.9	8.9
Danimarka	13.7	14.0	13.3	13.2	12.5	-
Estonya	13.5	13.4	12.8	12.8	12.5	11.2
Finlandiya	11.8	11.8	11.7	11.6	11.5	11.2
Fransa	10.3	9.3	9.3	9.2	9.0	8.8
Almanya	-	-	-	9.6	9.9	9.8
Yunanistan	7.0	9.2	-	-	-	-
Macaristan	8.7	9.0	8.4	7.9	7.6	7.5
İzlanda	14.0	15.8	11.1	12.5	13.2	14.0
İrlanda	13.4	13.9	13.3	9.6	12.9	14.2
İsrail	10.7	9.8	10.8	11.1	12.1	12.8
İtalya	8.6	8.2	8.4	8.0	7.7	7.4
Japonya	8.6	8.7	8.6	8.5	8.4	8.8
Kore	15.4	14.4	13.5	14.0	14.0	14.5
Lüksemburg	-	-	-	-	-	8.5
Meksika	20.6	20.4	17.5	17.7	17.3	18.4
Hollanda	10.4	11.4	10.9	10.7	10.9	10.8
Yeni Zelanda	-	-	-	-	-	18.4

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

Norveç	13.8	15.4	14.8	14.0	13.6	14.1
Polonya	11.2	11.3	10.4	10.2	10.1	10.3
Portekiz	11.4	10.0	9.9	10.0	9.7	9.8
Slovakya	6.4	8.8	8.8	9.2	9.2	9.0
Slovenya	-	11.6	10.6	10.1	9.9	9.9
İspanya	10.0	9.6	9.6	9.2	9.0	8.0
İsveç	12.2	11.8	11.8	12.0	11.9	11.7
İsviçre	13.6	14.1	14.1	15.0	14.9	15.3
Türkiye	-	-	8.1	8.6	9.0	-
Birleşik Kral.	-	-	-	-	-	11.9
ABD	12.8	13.3	12.8	12.1	13.0	11.6
OECD Ort.	11.8	12.0	11.4	11.3	11.5	11.6
AB 21 – Ort.	10.4	10.7	10.6	10.2	10.2	10.0

Kaynak: OECD (2015), Education at a Glance 2015: OECD Indicators, s. 260

5.2.2.Öğrenci Başına Yapılan Toplam Eğitim Harcamaları

Eğitimde önemli göstergelerden biri de, ülkelerde öğrenci başına yapılan eğitim harcamaları göstergesidir. Çünkü bu gösterge sayesinde eğitimin değişik kademelerinde öğrenim gören farklı sayıdaki öğrenci için yapılan harcama miktarına ulaşılabilmekte ve bu sayede ülkeler arası karşılaştırmalar daha iyi yapılabilmektedir (Altundemir, 2008: 59; Arabacı, 2011: 109).

OECD ülkelerinde temel eğitimden üniversite eğitime öğrenci başına 2012 yılında ortalama 10.220 dolar harcanmaktadır. Temel eğitim için öğrenci başına yılda 8.247 dolar, ortaöğretim için öğrenci başına 9.518 dolar ve yükseköğretim için de öğrenci başına yılda 15.028 dolar harcanmaktadır. İlk, orta ve lise eğitimi veren eğitim kuruluşlarına öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarının % 90 temel eğitim hizmetlerine aktarılmaktadır. Yükseköğretim de öğrenci başına yapılan yıllık harcamaların % 65'i temel eğitim hizmetlerine aktarılırken, % 32'si araştırma ve geliştirme üzerine yapılan harcamalara tahsis edilmektedir. OECD ülkelerinde ilk, orta ve lise düzeyindeki eğitim kurumlarına öğrenci başına yapılan yıllık harcamalar 2005'den 2012'ye kadar % 21 civarında artmıştır. Fakat 2008 ile 2012 yılları arasında eğitime yapılan yatırımlar ekonomik krizin bir sonucu olarak ülkelerin çoğunda düşmüş ve bu olay bazı

ülkelerde öğrenci başı yıllık harcamaların da azalmasına neden olmuştur (OECD, 2015: 208).

Eğitim kurumlarına yapılan harcamalardaki değişimi en çok etkileyen unsurlar arasında, okul çağındaki nüfusun sayısı ve öğretmen maaşları yer almaktadır. Nüfus ne kadar çok olursa eğitim hizmetlerine olan talep de o kadar fazla olur (OECD, 2015: 215). Aşağıdaki tablo 6'da OECD'ye üye ülkelerde 2012 yılında öğrenci başına yapılan eğitim harcamaları yer verilmiştir.

Tablo 6. Eğitim Kurumları Tarafından Yıllık Öğrenci Başı Yapılan Harcamalar (2012, Dolar)

ÜLKELER	İlk, Orta ve Lise Eğitimi	Yükseköğretim	Eğitimin Tüm Seviyeleri
Avustralya	8.790	16.859	10.347
Avusturya	12.164	15.549	13.189
Belçika	11.007	15.503	12.135
Kanada	10.226	22.006	-
Şili	4.183	7.960	5.235
Çek Cumh.	6.419	10.319	7.684
Danimarka	10.780	-	-
Estonya	6.334	8.206	6.878
Finlandiya	9.353	17.863	11.030
Fransa	9.338	15.281	10.450
Almanya	9.843	17.157	11.363
Macaristan	4.371	8.876	5.564
İzlanda	9.333	9.377	10.287
İrlanda	9.893	14.922	10.740
İsrail	6.325	12.338	7.903
İtalya	8.450	10.071	8.744
Japonya	9.408	16.872	11.671
Kore	7.934	9.866	9.569
Lüksemburg	20.153	32.876	22.545
Meksika	2.801	8.115	3.509
Hollanda	10.464	19.276	12.211
Yeni Zelanda	8.445	13.740	9.443
Norveç	13.611	20.016	15.497
Polonya	6.764	9.799	7.398
Portekiz	7.444	9.196	7.952

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

Slovakya	5.231	9.022	6.072
Slovenya	8.457	11.002	9.031
İspanya	8.152	12.356	9.040
İsveç	10.652	22.534	12.742
İsviçre	15.512	25.264	17.485
Türkiye	2.784	7.779	3.514
Birleşik Kral.	10.056	24.338	12.084
ABD	11.732	26.562	15.494
OECD - Ort.	8.982	15.028	10.220
AB 21 - Ort	9.266	14.955	10.361

Kaynak: OECD (2015), Education at a Glance 2015: OECD Indicators, s. 220

Bu tabloda OECD'ye üye tüm ülkelerin 2012 yılındaki ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim veren eğitim kurumlarına ve yükseköğretim kurumlarına yapılan yıllık öğrenci başı eğitim harcamalarının dolar cinsinden değeri incelenmiştir. Tablo da görüldüğü üzere 2012 yılında tüm OECD ülkelerinin eğitimin tüm seviyeleri için yıllık öğrenci başı eğitim harcamalarının ortalaması 10.220 dolardır. Bu miktar ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim veren kurumlar için yıllık 8.982 dolar, yükseköğretim kurumları için yıllık 15.028 dolardır. OECD'ye üye ülkeler arasında tüm eğitim kurumlarına 2012 yılında öğrenci başına en fazla kaynak ayıran ülke 22.545 dolarla Lüksemburg'dur. Bu ülkeyi sırasıyla İsviçre (17.485 dolar), Norveç (15.497 dolar) ve ABD (15.494 dolar) takip etmektedir.

Üye ülkeler arasında yıllık öğrenci başına eğitim harcaması en düşük olan ülke ise 3.509 dolar ile Meksika'dır. Bu ülkeyi 3.514 dolar harcama yapan Türkiye takip etmektedir. Türkiye'de 2012 yılında tüm eğitim seviyeleri için yıllık öğrenci başı yapılan eğitim harcamalarının ortalaması 3.514 dolardır. Bu rakam ilk, orta ve lise düzeyinde eğitim görenler için yıllık 2.784 dolar ve yükseköğretim kurumlarında eğitim görenler için de yıllık 7.779 dolar civarındadır. Bu rakamlar OECD'ye üye ülkelerin ortalamasına göre çok düşük seviyelerde kalmaktadır. Türkiye tüm eğitim kurumları için yıllık öğrenci başı eğitim harcaması sıralamasında OECD ülkeleri içinde Meksika'nın ardından sondan ikinci sırada yer almaktadır.

5.2.3.Nüfusun Eğitim Seviyesi ve Eğitim Seviyesine Göre İstihdam Oranı

Aşağıdaki tablo 7’de 2015 yılında 25 ve 64 yaş arasındaki nüfusun eğitim seviyesinin Türkiye ve OECD ortalamasının bir karşılaştırması gösterilmiştir. Tabloya göre Türkiye’de 25-64 yaş arasındaki toplam nüfusun %5’i herhangi bir eğitim kurumundan mezun değildir. OECD ortalamasında bu oran %2’dir. Türkiye’de nüfusun %45’i ilköğretim mezundur. OECD ortalamasında bu oran %7 seviyesindedir. Türkiye’de o yaş gurubunda nüfusun neredeyse yarısı ilköğretim seviyesinde bir eğitime sahiptir. Türkiye’de nüfusun %13’ü orta öğretim seviyesinden mezun iken OECD ortalamasında hemen hemen aynı seviyelerdedir. Türkiye ile OECD ortalaması arasındaki fark lise seviyesinde de çok fazladır. Türkiye’de nüfusun %19’u lise mezunu iken bu oran OECD ortalamasında %40 seviyesindedir.

Tablo 7. 25 – 64 Yaş Arası Nüfusun Eğitim Seviyesi % (2015)

Ülkeler	Temel Eğitimden Düşük	Temel Eğitim	Orta Öğretim	Lise	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Türkiye	5	45	13	19	5	11	2	0
OECD Ort.	2	7	15	40	8	16	11	1

Kaynak: OECD (2016), Education at a Glance 2016: OECD Indicators, s. 41

2015 yılında 25-64 yaş arasındaki yükseköğretim mezunu nüfusun Türkiye ve OECD ortalaması arasındaki karşılaştırmasına bakacak olursak. Türkiye’de nüfusun %5’i ön lisans, %11’i lisans, %2’si lisansüstü mezundur. OECD ortalamasında ise nüfusun %8’i ön lisans, %16’sı lisans ve %14’ü lisansüstü eğitim seviyesine sahiptir. Burada görülüyor ki Türkiye’de 25-64 yaş arasındaki nüfusun eğitim seviyesi OECD ortalamalarına göre daha düşük seviyelerdedir.

Tablo 8’de ise 2015 yılında 25-64 yaş arasındaki nüfusun eğitim seviyelerine göre istihdam oranları verilmiştir. Türkiye’de herhangi bir eğitim kurumuna gitmeyenlerin %34’ü, ilköğretim mezunlarının %50’si, orta öğretim mezunlarının %59’u ve lise mezunlarının %62’si istihdam sahibidir. OECD ortalamasında ise herhangi bir eğitim kurumuna gitmeyenlerin %33’ü, ilköğretim mezunlarının %43’ü, orta öğretim mezunlarının %60’ı ve lise mezunlarının %74’ü istihdam sahibidir. Türkiye’de ilköğretim mezunu istihdam oranı OECD ortalamasına göre daha yüksektir, buna karşın

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

OECD ortalamasında lise mezunu istihdam oranı Türkiye'ye göre daha yüksektir. Orta öğretim mezunu istihdam oranı ise neredeyse aynıdır.

Tabloya göre 2015 yılında 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunlarının istihdam oranına bakacak olursak, Türkiye'de ön lisans mezunlarının istihdam oranı %68, OECD ortalamasında ise %80'dir. Lisans mezunlarının istihdam oranı Türkiye'de %78, OECD ortalamasında %82'dir. Yüksek lisans ve doktora mezunlarının istihdam oranı hemen hemen aynıdır. Tüm eğitim seviyelerine bakacak olursak Türkiye'de eğitim seviyelerinden mezun olanların istihdam oranı %58, OECD ortalamasında ise bu oran %73 seviyesindedir.

Tablo 8. 25 - 64 Yaş Arası Nüfusun Eğitim Seviyesine Göre İstihdam Oranı % (2015)

Ülkeler	Temel Eğitimden Düşük	Temel Eğitim	Orta Öğretim	Lise	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Tüm Eğitim
Türkiye	34	50	59	62	68	78	86	92	58
OECD Ort.	33	43	60	74	80	82	87	91	74
EU 22 Ort.	25	38	57	74	80	81	86	91	73

Kaynak: OECD (2016), Education at a Glance 2016: OECD Indicators, s. 41

Sonuç

Eğitim hizmetinin ekonomik kalkınma ve büyümeye sağladığı olumlu etkilerin yanı sıra, bu hizmetin sunulduğu kişiye doğrudan fayda sağlaması ve toplumun diğer kesimlerine de dolaylı yönden pozitif dışsallıklar yayması, eğitim hizmetinin kamusal mal ve hizmet olarak üretilmesini gerekli kılmaktadır.

Konuyla ilgili literatürde yapılan teorik ve ampirik çalışmalarda ekonomik kalkınma ve büyümenin sağlanabilmesi için fiziki yatırımların yanı sıra beşeri sermaye yatırımlarının da önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Beşeri sermayeyi geliştirmenin de en iyi yolu eğitime yatırım yapmaktır. Bu alanda geçmişten günümüze, gerek Türkiye'de gerek diğer ülkelerde yapılan birçok çalışmada, eğitim harcamaları ile ekonomik kalkınma ve büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunda eğitim harcamalarından ekonomik kalkınma ve

büyümeye doğru tek yönlü bir pozitif ilişkinin varlığı ortaya çıkarılmıştır.

Türkiye’de eğitime ayrılan kaynaklar 2000’li yıllarla birlikte sürekli olarak arttığı görülmektedir. Ülkemizde eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı 2001 yılında % 2,25 iken bu oran 2016 yılında iki katı kadar artmış % 4,53’e yükselmiştir. Eğitim kurumlarına yapılan toplam harcamaların merkezi yönetim bütçe içindeki oranı ise, 2000 yılında % 9,4’dan 2016 yılında % 17,52’ye yükselmiştir. Eğitim kurumlarına yapılan harcamaların TL cinsinden değeri 2001 yılında 5,5 Milyar seviyesinde iken 2016 yılında bu rakam 100 Milyara yaklaşmaktadır. Bu da, ülkemizde son yıllarda eğitime daha fazla yatırım yapıldığını göstermektedir. MEB, YÖK ve üniversitelere yapılan harcamalar büyük bir çoğunluğu personel giderlerine aktarılmaktadır. MEB’e yapılan harcamaların %70’i ve YÖK ve üniversitelere yapılan harcamaların %58’i personel giderlerine ayrılmaktadır. Proje ve yatırım giderlerini de içinde bulunduran sermaye giderlerinin toplam eğitim harcamaları içerisindeki payı MEB’de %9, YÖK ve üniversitelerde ise %18’dir. Bunların dışında mal ve hizmet giderlerinin oranı MEB’de %10, YÖK ve üniversitelerde %12,5 seviyesindedir.

Ülkemizde eğitim harcamaları son yıllarda artmasına rağmen, OECD üyesi ülkelerle kıyaslama yapıldığında, bu ülkelere göre oldukça geride kaldığımızı söyleyebiliriz. Örneğin 2012 yılında toplam eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı OECD ülkeleri ortalamasında % 5,3 iken Türkiye ise % 3,8’lik oran ile bu ortalamanın altında kalmaktadır: Yine eğitim kurumlarına yapılan harcamalar olarak temel eğitim veren kurumlara yapılan harcamaların GSYH içindeki oranı OECD ortalamasında % 3,7 iken Türkiye’de % 2,6’dır. Yükseköğretim kurumlarına yapılan harcamaların GSYH içindeki oranı da OECD ortalamasında % 1,5, Türkiye’de ise % 1,2’dir. Yıllık öğrenci başına yapılan harcamalara bakacak olursak, 2012 yılında temel eğitim gören bir öğrenciye yapılan toplam harcama OECD ortalamasında 8.982 dolar iken Türkiye’de 2.784 dolar, Yükseköğretim gören bir öğrenciye yapılan yıllık harcama OECD ortalamasında 15.028 dolar iken Türkiye’de 7.779 dolar ve eğitimin tüm kademelerinde ortalama bir öğrenciye yapılan yıllık harcama OECD ortalamasında 10.220 dolar iken Türkiye’de 3.514 dolardır. Türkiye yıllık öğrenci başına yapılan

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

harcamalarda OECD ülkeleri içinde Meksika ile son sırayı paylaşmaktadır.

Teknolojik yeniliklere ayak uydurmak, yeni buluşlar ortaya çıkarmak, küresel dünyada gelişmiş ülkeler ile rekabet etmek, bilgiyi daha doğru bir şekilde nesilden nesile aktarmak ve sosyal eşitsizlikleri azaltmak için nitelikli eğitime ihtiyaç vardır. Nitelikli eğitim için eğitime daha fazla kaynak aktarılmalı, bu kaynaklar etkin bir şekilde kullanılmalı ve bu alanda gerekli denetimler yapılmalıdır. Beşeri sermayenin geliştirilmesi için yükseköğretim kazanımları çok önemli olmasına rağmen, sadece üniversitelere yapılan yatırımlar yeterli değildir. Bu yüzden eğitim yatırımları eğitimin tüm kademelerine eşit şekilde yapılmalıdır. Ülkemizde eğitim harcamalarının çok önemli bir bölümü personel giderlerine ayrılmaktadır. Bu harcamaları artırırken, daha çok proje ve yatırım giderlerini de içinde bulunduran sermaye giderlerinin payını da artırmak gerekir. Ülkemizde 25-64 yaş arası nüfusun eğitim seviyesi OECD ortalamasına göre oldukça düşüktür. Ülkemizde o yaş arasındaki nüfusun %50'sinin eğitim seviyesi ortaöğretimden düşüktür. OECD ortalamasında bu oran %9 seviyesindedir. Türkiye'de lise eğitim seviyesindeki nüfusun oranı %19, yükseköğretim (ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora) seviyesindeki nüfusun oranı %18'dir. OECD ortalamasında ise lise eğitim seviyesindeki nüfusun oranı %40, yükseköğretim seviyesindeki nüfusun oranı ise %36 seviyesindedir. OECD ortalamasına yetişmek için, özellikle lise ve yükseköğretileri teşvik edecek eğitim bursları yaygınlaştırılmalı ve bu amaçla kullanılan harcamalar artırılmalıdır.

Kaynakça

AFŞAR, Muharrem (2009), "Türkiye'de Eğitim Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), ss. 85-98.

AGHION, P., BOUSTAN, L., HOXBY, C. L. and VANDENBUSSCHE, J. (2009), The Causal Impact of Education on Economic Growth: Evidence from U.S. (http://scholar.harvard.edu/files/aghion/files/causal_impact_of_education.pdf), (01.08.2016)

AKÇACI, Taner (2013), "Eğitim Harcamalarının İktisadi Büyümeye Etkisi", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(5), ss. 65-79.

AKTAN, Coşkun Can (2006), *Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası*, 2. Baskı, Seçkin Yayın, Ankara.

AL-YOUSIF, Yousif Khalifa (2008), "Education Expenditure and Economic Growth: Some Empirical Evidence from the GCC Countries", *Journal of Developing Areas*, 42(1), ss. 69-80.

ALTUNDEMİR, Mehmet Emin (2008), "Eğitim Harcamalarında Türkiye ve OECD Ülkeleri", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(2), ss. 51-70.

ARABACI, İ. Bakır (2011), "Türkiye'de ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), ss. 100-112.

ASTERIOU, D. ve AGIOMIRGIANAKIS, G. M. (2001), "Human Capital and Economic Growth -Time Series Evidence from Greece", *Journal of Policy Modeling*, 23(5), ss. 481-489.

AYRANGÖL, Zülküf ve TEKDERE, Mustafa (2014), "Türkiye ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi", *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), ss. 1-30.

BAUER, Thomas K. ve VORELL, Matthias (2010), *External Effects of Education: Human Capital Spillovers in Regions and Firms*, No:195, Ruhr Economic Papers, Bochum.

ÇAKMAK, Özlem (2008), "Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi", *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), ss. 33-41.

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

ÇALIŞKAN, Şadan, KARABACAK, Mustafa ve MEÇİK, Oytun (2013), "Türkiye'de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım)", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), ss. 29-48.

ERDEM, Metin, ŞENYÜZ, Doğan ve TATLIOĞLU, İsmail (2015), *Kamu Maliyesi*, 12. Baskı, Ekin Yayın, Bursa.

ERİÇOK, Recep Emre ve YILANCI, Veli (2013), "Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 8(1), ss. 87-101.

EUROPEAN ECONOMY (2010), *Efficiency and effectiveness of public expenditure on tertiary education in the EU*, Occasional Papers 70, European Commission, Belgium.

FADEL, Charles ve MİLLER, Riel (2015), "Education and Economic Growth: From the 19th to the 21st Century", *Cisco Public*.

(<https://tr.scribd.com/document/255243035/Education-and-Economic-Growth-From-the-19th-to-the-21st-Century-Cisco-Research>) (01.08.2016).

GÖKER, Zeliha (2008), "Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler", *Maliye Dergisi*, (155), ss. 108-118.

GUPTA, Sanjeev, VERHOEVEN, Marijn, TİONGSON, Erwin (2002), "The Effectiveness Of Government Spending On Education and Health Care In Developing and Transition Economies", *European Journal of Political Economy*, (18), ss. 717-737.

GÜNGÖR, Gonca ve GÖKSU, Alper (2013), "Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma", *Yönetim ve Ekonomi*, 20(1), ss. 59-72.

GÜL, Ekrem ve YAVUZ, Hakan (2011), "Türkiye'de Kamu Harcamaları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi:1963-2008 Dönemi", *Maliye Dergisi*, (160), ss. 72-85.

GRIMACCIA, Elena ve LIMA, Rita (2013), "Public Expenditure on Education, Education Attainment and Employment: A Comparison Among European Countries", *27 Conference of the Italian Association of Labour Economists (AIEL)*, Rome, ss. 1-18.

HANUSHEK, E.A. ve WÖßMANN L. (2010), "Education and Economic Growth" *International Encyclopedia of Education*, (2), ss. 245-252.

İŞİK, Abdülkadir (2014), *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Ekin Yayın, Bursa.

Kar, M. ve Taban, S. (2003), "Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(3), ss. 145-169.

KARAARSLAN, Erkan (2005), "Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi", *Maliye Dergisi*, (149), ss. 36-73.

Lucas, R.E. (1988), "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, (22), ss. 3-42.

MALLICK, Lingaraj, DAS, Pradeep Kumar ve PRADHAN Kalandi Charan (2016), "Impact of educational expenditure on economic growth in major Asian countries: Evidence from econometric analysis", *Theoretical and Applied Economics*, 23(2), ss. 173-186.

MAYA, İlnur Çalışkan (2006), "AB Sürecinde Türkiye İle AB Ülkeleri Eğitim İstatistiklerinin Karşılaştırılması", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(4), ss. 375-394.

MEB, SGB (2015), <http://sgb.meb.gov.tr/> Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim, 2015-16.

MEB (2016), TC. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, *Milli Eğitim Bakanlığı 2016 Yılı Bütçe Sunuşu*, 5 Mart 2016.

NADAROĞLU, Halil (2000), *Kamu Maliyesi Teorisi*, 11. Baskı, Beta Basım ve Yayım, İstanbul.

OECD (2015), *Education at a Glance 2015: OECD Indicators*, OECD Publishing.

OECD (2016), *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, (http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/education-at-a-glance-2016_eag-2016-en#page7) (20.11.2016).

ÖZTÜRK, Nazım (2005), "İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü", *Sosyoekonomi*, 1(1), ss. 27-44.

ÖZTÜRK, Nazım (2016), *Kamu Ekonomisi*, Güncellenmiş 2. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

ÖZTÜRK, Nazım (2015), *Kamu Maliyesi*, 2. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

ÖZTÜRK, Nazım (2012), *Maliye Politikası*, 1. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

PAMUK, Mürüvvet ve BEKTAŞ, Hakan (2014), "Türkiye'de Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL

Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları: Türkiye Ve Diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması

Sınır Testi Yaklaşımı”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), ss. 77-90.

PEHLİVAN, Osman (2015), *Kamu Maliyesi*, Celepler Matbaacılık, Trabzon.

STEVENS, Philip ve WEALE, Martin (2003), *Education and Economic Growth*, National Institute of Economic and Social Research, London.

ŞENER, Orhan (1987), “Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri, III. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi, Üniversite Yayın No: 3520, ss. 5-22.

Tan, B. K., Merter, M. ve Özdemir, Z. A. (2010), “Kamu Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Bir Bakış: Türkiye, 1969-2003”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), ss. 25-39.

TAŞ, Umut ve YENİZMEZ, Füsun (2008), “Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), ss. 155-186.

TÜİK (2015), “Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni”, Sayı: 18688, 18 Aralık 2015, (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18688>) (01.07.2016).

UÇAN, Oktay ve YEŞİLYURT, Hilal (2016), “Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve Büyüme İlişkisi”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), ss. 179-185.

ULUSOY, Ahmet (2013), *Maliye Politikası*, 7. Baskı, Celepler Matbaacılık, Trabzon.

ULUTÜRK, Süleyman (2011), *Kamu Ekonomisi*, (ed.) Abdulkadir Kökocak, Ekin Yayınevi, Bursa.

